

HONISMERETI KUTATÁSOK MEGYÉNKBEN – Térségenkénti áttekintés –

Bodnár Mónika

Előzmények¹

Megyénkben a szervezett honismereti tevékenység hosszú évtizedekre nyúlik vissza. Említésre méltó a Sárospataki Népfőiskola és a református főiskola faluszemináriumi dr. Újszászy Kálmán vezetésével. E mozgalmakat az 1940-1950-es évek fordulóján az akkori politikai hatalom ugyan betiltotta, szellemi kisugárzásuk azonban így is jelentős és máig érzékelhető.

Az 1950-1960-as évek fordulóján országos honismereti mozgalom vette kezdetét a Hazafias Népfront keretein belül. Fokozatosan újjáalakultak, megerősödtek a néprajzi, honismereti szakkörök. Megyénkben elsősorban Bodgál Ferenc, a Herman

Ottó Múzeum néprajzosa vállalta fel e munka szervezését, ő indította útjára 1961-ben az *Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázat*ot. A későbbiekben dr. Kováts Dániel, a Comenius Főiskola docense, dr. Máдай Gyula, a Földes Ferenc Gimnázium tanára, dr. Kárpáti László és dr. Viga Gyula, a Herman Ottó

Bodgál Ferenc matyó viseletben
(Archív fotó Mezőkövesdről)

¹ A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület 20 éve – Kiállítás az Egyesület történetéről és a megyei honismereti életről” c. tablós kiállítás szövegének szerkesztett változata. A térségben működő honismereti egyesületek és körök működésének leírását, ill. az adatokat a következőknek köszönöm: dr. Nagy László, dr. Szalipszki Péter (Abaúj), Jósavay István, Koleszár Krisztián, Laki-Lukács László (Bódva-völgye), Csirmazné Cservenyák Ilona (Dél-Borsod – Mezőkövesd), É. Kovács Judit (Gömör), Fazekas Erzsébet (Ónod), Döbör Istvánné (Ózd), dr. Kováts Dániel, Fehér József (Zemplén). A Bél Mátyás Emlékéremmel kitüntetettek adatainak összeállításában dr. Székelyné Forintos Judit működött közre.

Múzeum muzeológusai vállalták a munka folytatását.²

Bodgál Ferenc mezőkövesdi betlehemesek körében
(HOM FN 3395)

Honismereti tábor, Hollóháza, 1969
(HOM FN 19731a)

² A honismereti mozgalom kezdeteiről és az azt követő évtizedekről részletesebben lásd a *Szülőföldünk* 35. számában (Miskolc-Kassa, 2011.) a következő írásokat: Kováts Dániel: A honismereti mozgalom első három évtizede Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (77-85.); Viga Gyula: Emlék-cserepek az 1980-as évek honismereti mozgalmáról (86-89); Rémiás Tibor: Népfront-mozgalomból honismereti mozgalom (90-94.);

Egy 1981-ben végzett felmérés szerint 39 rendszeresen működő honismereti közösség volt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, s mintegy 40-45 egyéni kutatót tartottak nyilván. Ebben az évben indult a *Szülőföldünk* című megyei honismereti periodika, melynek 1991-ig megjelent első 16 számát dr. Kovács Dániel, a 17-35. számokat dr. Rémiás Tibor szerkesztette. 2011-2017 között a periodika kiadása anyagi okok miatt szünetelt.

A *Szülőföldünk* néhány száma

Egyesületünk megalakulása, működése, tevékenysége

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület 1996-ban öltött egyesületi formát. Alapszabályában rögzítetten azzal a céllal jött létre, hogy összefogja és segítse a megye területén működő helytörténeti kutatók és honismerettel foglalkozó civil szervezetek munkáját. Büszkék vagyunk arra, hogy Ózdtól Encsig, Mezőkövesdtől Gömörszőlősig sokan elkötelezett hívei a honismereti mozgalomnak, a helyi hagyományok ápolásának.

Az Egyesület bejegyzett székhelye Miskolcon előbb a B.-A.-Z. Megyei Pedagógiai és Közművelődési Intézet Széchenyi utca 35. szám alatti irodájában volt, majd ennek megszűnését követően 2007-től a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban (napjainkban a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban), cím szerint a Görgey utca 11. szám alatt található.

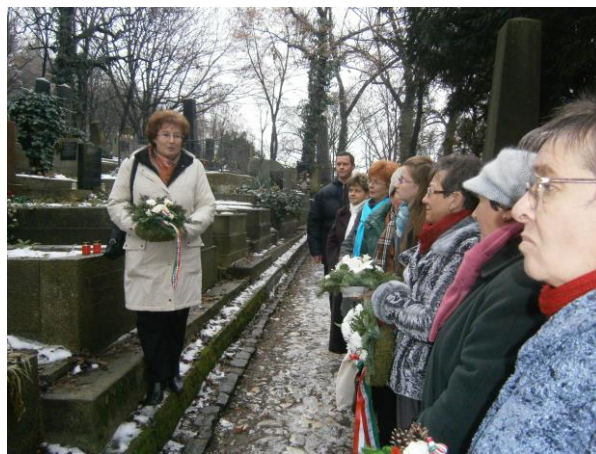
Eddigi elnökeink a következők voltak: dr. Lénárt Béla, a B-A-Z Megyei Pedagógiai Intézet munkatársa (1996-1999); Laki-Lukács László edelényi könyvtárigazgató és az Edelényi Tájház vezetője (1999-2001); Kalló Lászlóné, szaktanácsadó, történelemtanár (2001-2007); Hadobás Pál, az edelényi Művelődési Központ igazgatója (2007-2013). 2013-tól Titkos Sándorné, a Zrínyi Ilona Gimnázium ny. igazgatóhelyettese, történelemtanár tölti be ezt a funkciót.

Az elmúlt két évtizedben a felsoroltakon kívül a következő tagok vettek ill. vesznek részt az Egye-

sület vezetésében: dr. Bodnár Mónika, Bózsvári József, Csirmazné Cservenyák Ilona, dr. Csorba Csaba, Döbör Istvánné, Elek Józsefné Farkas Emőke, dr. Fazekas Csaba, Hadobás Sándor, Hajdú Imre, Kiss József, Koleszár Krisztián, Marozsán Zsolt, Mátyus Balázné, Nagy Károly, dr. Nagy László, Nagyné Szabó Mária, Pozbai Dezsóné, dr. Rémiás Tibor, Sándor Endre, Sáray László, dr. Somorjai Lehel, dr. Székelyné Forintos Judit, dr. Tamás Edit, Tóth Tamás, Ujváry Mária, Üveges Tamás, Zelenák István.³

Egyesületünk egyik legfontosabb tevékenysége, hogy kétévi rendszerességgel folyamatosan meghirdetjük a már elődeink által beindított *Istvánffy Gyula Honismereti Pályázatot*. A beérkezett pályamunkákat a *Herman Ottó Múzeum* adattárai őrzik. 2011-ig rendszeresen megjelentettük a *Szülőföldünk* című megyei honismereti periodikát, melyben a szakemberek mellett publikálási lehetőséget biztosítunk a régió helytörténeteinek is.⁴ Ezen túlmenően előadásokat, kiállításokat, ifjúsági vetélkedőket és kirándulásokat szervezünk. Az Egyesület elnöksége rendszeresen segíti és látogatja a tagszervezetek rendezvényeit.

A megyében végzett honismereti munkánkról a helyi médián keresztül rendszeresen tájékoztatjuk az érdeklődő közönséget. Burdigáné Csoma Mária tagtársunk folyamatosan működteti és frissíti honlapunkat (www.borsodhonismeret.lapunk.hu). (Az Egyesület utolsó 5 évének tevékenységét jelen lapszám következő írása ismerteti.)

Marjalaki Kiss Lajos sírjának megkoszorúzása, 2012

³ Az Egyesület megalakulásának előzményeiről és első 15 évről lásd Titkos Sándorné: A B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület története 1990-2010 között. In: *Szülőföldünk* 35. Miskolc-Kassa, 2011. 95-106.

⁴ Erre vonatkozóan lásd: Rémiás Tibor: Megyei honismereti periodikánk 30 éve és pályázatunk 50 éve. In: *Szülőföldünk* 35. Miskolc-Kassa, 2011. 107-108.; Az Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázat első 35 évének bibliográfiája. In: *Szülőföldünk* 25-26. Edelény-Miskolc, 1997. 5-63.

Kapcsolódás a Honismereti Szövetség munkájához

Egyesületünk és annak elődszervezete a megyei szintű honismereti tevékenység mellett aktívan részt vállal az országos hatókörű *Honismereti Szövetség* munkájában is, több országos rendezvénynek volt házigazdája, társszervezője az elmúlt években:

- 1987. Sárospatak: XV. Országos Honismereti Akadémia. Témája: Honismeret és művelődéstörténet.
- 1994. Mezőkövesd: VI. Országos Kiadványszerkesztő Konferencia. Témája: Megyei, helyi periodikák, munkáltató füzetek.
- 2000. Miskolc: II. Iskola és Honismeret Konferencia. Témája: Honismeret – helyismeret – kerettanterv
- 2002. Sátoraljaújhely: XXX. Országos Honismereti Akadémia. Témája: A Kossuth kultusz történeti alakulása
- 2004. Edelény: IX. Országos Ifjúsági Akadémia. Témája: A népi kismesterségek élő hagyományai.
- 2009. Sátoraljaújhely – Széphalom: IX. Iskola és Honismeret Konferencia. Témája: Kazinczy Ferenc és a magyar nyelv.
- 2015. Mezőkövesd: XX. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia. Témája: Iskolatörténet, kiemelkedő tanáregyenységek.
- 2017. Sárospatak: XLV. Országos Honismereti Akadémia. Témája: A reformáció művelődéstörténeti jelentősége (a reformáció 500 éves évfordulójának tiszteletére).

Egyesületünk képviseletében rendszeresen részt veszünk az *Országos Honismereti Akadémián*, az *Ifjúsági Akadémián*, a *Határmenti és Határokon Átívelő Konferencián*, a *Hon- és népismeret óvodától az egyetemig – Pedagógus hallgatók szakmai módszertani felkészítése* című országos szakmai továbbképzéseken.

A veszprémi Országos Honismereti Akadémián 2007-ben koszorúznak megyénk küldöttei

Egyesületünket és megyénket a Honismereti Szövetség országos elnökségében Titkos Sándorné, majd Sáray Lászlót követően dr. Székelyné Forintos Judit és dr. Rémiás Tibor képviselik. Utóbbit több évtizedes kiváló munkája nyomán 2009-ben országos alelnöknek választották.

A szekszárdi Országos Honismereti Akadémián (2015)

Térségenkénti áttekintés

Ózd – Lajos Árpád Honismereti Kör

Ózd város és a vasgyár értelmisége szükségesnek látta egy olyan csoport tevékenységének megszervezését, amelyik kutatja a település és a vasgyár múltját. Célul tűzték ki egy gyűjtemény létrehozását. Az Ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör 1962. november 9-én alakult meg. Alapítók voltak: Adorján Lajos, Bögös Mihály, Czako Gyula, Dobosy László, dr. Faggyas István, É. Kovács László, Mikola Béla, Szabó Imre, Vass Tibor, Veszelyovszky Viktor. Később csatlakozott a Körhöz Nagy Károly, aki aztán éveken át első számú vezetője is volt a Körnek. Példamutató, hogy a „nagy öregeket”, a szülőket több esetben gyermekeik is követték, ilyenek F. Dobosy László, ifj. Vass Tibor és Döbör Istvánné, aki a Kört 2003 óta vezeti, oldalán Balogh Lászlóné titkárral. Örömmel mondják: van utánpótlás, melyet a városban működő *József Attila Gimnázium* nevelt ki. Az ifjú nemzedék legaktívabb képviselői Alabán Péter és dr. Nagy Péter.

Az Kör munkájának biztos és kiszámítható intézményi háttérrel jelent az *Ózdi Művelődési Intézmények*. Támogatásával helytörténeti előadás sorozatot szerveznek, évtizedek óta meghirdetik az *Istvánffy* megyei pályázat ózdi előfordulóját, helyismereti kiadványokat jelentetnek meg *Lakóhelyünk Ózd* címmel.

Az ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör kiváló kapcsolatokat ápol a jászkiséri, jászjákóhalmi, és encsi honismereti körökkel. A Kör elérhető a világhá-

lón: www.ozdolvaso.hu. Postacíme: 3600 Ózd, Gyár út 4. (A Kör tevékenységének részletesebb bemutatása jelen kötet egy másik írásában olvasható.)

Dobosy László előadása a gömörszőlői templomban (1980)

Koszorúzás (1986)

A Kör tagságának egy része egy 1994-es rendezvényen

*A Lajos Árpád Honismereti Kör tagjai:
Soltész József, Soltész Józsefné*

Ónodi Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Egyesület

Az Egyesület elődje 1979-ben jött létre *Ónodi Honismereti Munkaközösség* néven, ily módon működése közel négy évtizedes múltra nyúlik vissza. 1987-ben *Ónod-Muhi Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Körré*, majd 1989-ben az *Ónodi Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Egyesületté* alakul. Elnöke 2010-ig dr. Ágoston István György helyi református lelképásztor volt.

Az Egyesület a kezdeti évektől – összefogva a község vezetésével – kulturális, hagyományörző rendezvényeket, helytörténeti és tudományos igényű előadásokat szervez, melyek nagyon népszerűek és látogatottak.

Megemlékezés a zsidó elhurcoltakról

Lorántffy Zsuzsanna szobrának avatási ünnepsége

Tevékenységei sorában a legkiemelkedőbbek a következők: Közreműködött az ónodi tájház létrehozásában, és berendezésének összegyűjtésében. Kezdeményezte és támogatta az ónodi vár feltárásának, állagmegóvásának ügyét, ami 1985-ben kezdődött. Emlékhelyek létrehozását kezdeményezte, pl. a muhi csata 750. évfordulójára felállított emlékpark létrehozásában is kezdeményező szerepe volt. Ezen túlmenően számos emléktáblát avatott: 1987-ben, *Werner Gyula* (1862-1926) író, politikus; 2005-ben

Kazinczy Ferencné gróf Török Sophie, mindketten Ónod szülöttei, 2009-ben *Egressy Béni* 1849-es ónodi tartózkodásának emlékére, továbbá emléket állítottak a II. világháború ónodi áldozatainak és az Ónodról elhurcolt zsidó áldozatoknak. Szobrot emeltek Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszonynak, születése 400. évfordulója alkalmából. 2012-ben Kiskunhalas Kegyeleti Parkjában emlékfát ültettek az 1703-as halasi csatában életüket vesztett, Ónodról származó kurucok tiszteletére.

Az utóbbi években kiadványokat is jelentetnek meg. 2012-ben megemlékeztek a málenkij robotra elhurcolt ónodi lakosokról. Ez alkalommal került sor *Török János: Ónodiak kényszermunkán* című könyvének a bemutatójára is. 2013-ban újabb helytörténeti kiadványt jelentettek meg *Török János: Ónodi zsidóközösség* címmel. 2014-ben jelent meg *Dr. Csizmadia László: Hittel, alázattal* című, az ónodi gyógyszerészet történetét bemutató könyve.

Kopjafaavatása málenkij robot emlékére

Dr. Csizmadia László könyvbemutatója

Dél-Borsod – Mezőkövesd és térsége

Az 1960-as években a helytörténettel foglalkozó elődök példáját követve kapcsolódott be a helyismereti mozgalomba Matyófold és térsége,

építve azokra az ősökre, akik már a háború előtt is sokat tettek a térségben fellelhető kincsek megőrzéséért. Az ő kutató és gyűjtőmunkájuk eredményeként jött létre a mai Matyó Múzeum gyűjteményének törzsanyaga. A teljesség igénye nélkül említsünk meg pár nevet: Dala József, Lukács Gáspár, Kiss Gyula. Az ő nevükhöz kapcsolódik annak az időszak kiadványának a beindítása, amely *Matyófold* címen több mint 50 éve folyamatosan közli a térség helytörténeti írásait.

A Matyófold szerkesztősége a Művelődési Ház előtt

A Matyófold néhány száma

Amikor Bodgál Ferenc elindította a megyében a honismereti mozgalmat, példamutató kutatómunkájával rámutatott a tevékenység fontosságára, ismét felhívta a helyiek figyelmét, hogy az ősök által használt még meglévő tárgyakat, szellemi örökséget, a népszokásokhoz kapcsolódó viseletet össze kell gyűjteni, ellenkező esetben a változó világ áldozatul esnek. Megnyerte az ügynek a kollégium fiatal tanárát Zupkó Bélát, aki a téma iránt érdeklődő kollégiumi diákokból 1961-ben megalakította a *Györffy István Honismereti Szakkört*. A kollégiumban lakó diákok a megye egész területéről érkeztek, így tevékenységük szinte az egész megyére kiterjedt. Pályamunkáikkal több megyei és országos versenyen is díjat nyertek. A legjobb pályaművekből 1964-ben *Népünk életéből* címmel könyv jelent meg. A Szakkör munkáját bemutatókkal, idős emberek elbeszéléseivel, a *Városi Könyvtár* csatlakozásával író-olvasó találkozókkal, néprajzi előadásokkal színesítették.

A Szakkör megszűnése után a kollégiumban ezt a munkát az évenként megrendezésre került, *Honismereti Napok* vették át. Az elkezdett munkát városi és járási szinten a *Városi és Járási Könyvtár*,

Matyóföld periodika szerkesztősége, a Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesülete, a Városhépítő és Városvédő Egyesület viszi tovább. A fent említettekén kívül a térség néhány jeles kutatója a teljesség igénye nélkül: Baranyi Dezső (Szentistván), Barsi Ernő (Sály), Hajdú Ráfis János, Mizser Lajos (Cserépfalu), Papp János, Szlovák Sándor. (A témáról részletesebben egy következő írás szól.)

Az 1993. évi Honismereti Nap tablója

Honismereti vetélkedő

Honismereti előadás közönsége

Az abaúji térség

A honismereti tevékenység első fuvallata az 1930-as években Újszászy Kálmán professzor sárospataki falukutató tanítványai révén csupán az abaúji térség peremét érte el. A faluszemináriumok diákjai leírásokat készítettek néhány hegyaljai és hegyközi településről. A Cserehátra és a Hernád-völgyre csak

később, az 1960-70-es évektől irányult a honismereti kutatók figyelmére.

Abaúj honismeret-történetében új fejezet kezdetét jelentette 1985. április 1-je, az *Abaúji Múzeum* megnyitása. A múzeum vezetője, Szalipszki Péter *Abaúji Múzeum Baráti Köre* néven honismereti egyesületet szervezett. A Kör háromfajta tevékenységet fejtett ki: 1. Előadások az abaúji térség múltjáról és hagyományairól. 2. Amatőr kutatók tevékenységének segítése, ennek érdekében a *Bencédi Székely István Honismereti és Néprajzi Pályázat* meghirdetése. Erre a megyei *Istvánffy Gyula Honismereti Pályázat* területi fordulójaként 1987-1995 között nyolc alkalommal került sor. A pályázók közül említést érdemel Kiss László baktakéki tanár, aki pályamunkáival a megyei fordulóban is előkelő eredményeket ért el. 3. Kiadványozás: abaúji kutatók, illetve Abaúj történetére vonatkozó, máshol működő szakemberek tanulmányainak közzlése. A Kör 1997 után érdemi tevékenységet nem folytatott, bár hivatalosan csak 2009-ben szűnt meg.

Az Abaúji Múzeum Baráti Körének kiadványa Csoma Józsefről

Honismereti vetélkedő

A világháború áldozatainak emlékére rendezett tanácskozás résztvevői, 2014

Az abaúji térség honismereti életének következő fejezetét a 2007-ben megalakult *Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület* tevékenysége jelenti, melynek elnöke az alapítás óta Evva Margit. Az egyesület célja a történelmi Abaúj megismertetése, a helytörténeti kutatások ösztönzése, a szellemi és épített örökség megóvása. E célok elérése érdekében együttműködik az abaúji településekkel, civil szervezetekkel, egyházakkal, a megyei és országos honismereti egyesületekkel. Az Egyesület munkájáról, a térség jeles személyeiről és honismereti jellegű eseményeiről a 2010 szeptembere óta megjelenő egyesületi lap, az *Abaúji Hírharang* tájékoztatja az érdeklődőket. (Az Egyesület tevékenységének részletesebb ismertetése egy másik írásban olvasható.)

Abaúji Hírharang

2016. január VII. évfolyam 1. szám

Honismeret napja Encsen

Az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület szervezésében, 2015. március 15-én honismereti megemlékezést tartottunk Encsen, a Kurek Panzióban. Az előadást Titkos Sándorné, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület elnöke tartotta. Az előadás témája: Bél Mátyás /1684-1749/. A szép számmal megjelent közönség előtt ismertette Bél Mátyás, a honismeret atyja életét és munkásságát, aki a 18. század kiemelkedő tudósa, polihisztorja volt. Emellett méltó pedagógiai, nyelvészeti, történeti forrásfeltáró és kutatói munkássága, a magyar földrajztudomány megalapozása, leíró néprajz, gazdaságtudomány, teológia /Biblia fordítás/ területén elért eredménye. Három nyelven kiválóan beszél, szlovák anyanyelvén, magyar nemzetű és német műveltségű volt.

Születésnapján, március 24-én ünnepejtük a honismeret napját.

A Bél Mátyás-díj a honismereti mozgalomban kiemelkedő munkát végző emberek legnagyobb elismerése. Titkos Sándorné tanárnő olyan lelkesedéssel, szeretettel mutatta be a kiváló tudóst, hogy azok érdeklődését is felkeltette, akik idáig nem is hallottak róla. Köszönjük a tartalmas előadást. Halásák vagyunk érte, hogy több éve támogatja egyesületünket tanácsaival, előadásokkal, jelenlétével.

Tárogatók közreműködött Csehovics Gábor. A fotókat Titkos Sándor készítette.

Béres János 85 éves

"A népzene tehát a természet tüneménye."
/Bartók Béla/

Béres János fuvolaművész, zenetanár, a magyar kultúra lovagja 1930. március 28-án született az abaúji Gagybátorban. Hátrányos helyzetből indult, az akkori rossz közlekedési viszonyok, viszonytalanság, háborús idők akadályozták tanulmányait, de szorgalommal és kitartással eljutott a csúcsra.

Jó hangú édesanyja és édesapja a kisgyermekket megtanította a magyar népdalokra, már ekkor saját készítésű fuvolán játszott. ....*zeneőrő nem lehet, ha hatéves korában is járkósan még előbbi nem kezdik rendszeresen nyitogatni-gyakorolni a fület.* /Kodály Zoltán/

18 évesen meggyert a "Centenáriumi Országos Zenei Verseny", 1953-ban a Bukaresti Világ Ifjúsági Találkozó népzenei versenyén első díjat kapott.

1951-ben lett hivatásos művész, előbb mint táncos, később fuvolával szólította a Magyar Állami Népi Együttesben. Gyakran lépett fel rádióban és televízióban. 1960-ban kamarazenekart alapított. A Béres Kamarazenekar kísérője volt a Röpülj Páva versenyeknek és az Országos Filharmonia hangversenyszorozatoknak. A zenekar szólistájaként a későbbiek során fuvola-cimbálon kettőben partnereként lépett fel a felesége, Szöllös Beatrix.

Mintegy 5-6000 fellépést tartott számon, elsősorban hazánkban, de Európa majdnem minden országában is, azon kívül Japánban, Ausztráliában, Új-Zélandon, az Amerikai Egyesült Államokban. Az ötvenes, hatvanas években eljutottak a leggyengébb zenei kultúrára a legkisebb falvakba is.

Az Abaúji Hírharang egyik száma

Gömöri térség

Több mint 50, közel 60 éve az aprófalvas gömöri térség legkisebb településén, Gömörszőlősen összefogott egy lokálpatrióta közösség, amely akkor *Tompa Mihály Emlékbizottság* nevet vette fel, ma *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesületként* folytatja tevékenységét. Motorja hosszú évtizedeken át É. Kovács László volt, aki ma is aktív segítője ennek a munkának, s aki ilyenfajta indíttatást a dr. Újszászy Kálmán nevével fémjelzett faluszemináriumokon szerzett.

A szervezet felvállalta a dél-gömöri települések történelmi, néprajzi, településtörténeti és természeti értékeinek gyűjtését, ápolását, szervez helyi, térségi és megyebeli résztvevők számára művészeti, kézműves és honismereti táborokat, foglalkozásokat, előadói esteket és egyéb kulturális rendezvényeket. A társaság tagjai között számos hivatásos és öntevékeny helytörténeti kutató, képzőművész található.

*Az egykori iskolában létrehozott Kisgaléria
Gömörszőlősen*

Tompa emlékmű avatása Gömörszőlősen

*Gömöri diákok a Múzeumok Őszi Fesztiválján
Gömörszőlősen*

Széles helyi társadalmi összefogással több, ma is látogatható állandó kiállítást és emlékhelyet hoztak létre. Így létesült Kelemérben a *Tompa Mihály Emlékmúzeum*, a *Sajó-menti fejfák gyűjteménye*, Gömörszőlősön a *Néprajzi gyűjtemény és Kisgaléria*, amely az Év Múzeuma kitüntető díjban részesült, valamint a *gömöri festett templomi mennyezeteket* bemutató kiállítás.⁵

Bodgál Ferenc egész megyére kiterjedő honismereti szervezőmunkája nyomán az 1970-es években Putnok középiskoláinak tanárai és diákjai is bekapcsolódtak a honismereti mozgalomba. Ebből az időszakból elsősorban Egerszeginé dr. Hurták Erzsébet és dr. Répási Imre neve érdemel említést, akik iskolai honismereti szakköröket működtettek és néprajzi gyűjteményeket hoztak létre.

1984-ben alakult meg Putnokon a *Gömöri Múzeum Baráti Köre* azzal a céllal, hogy segítse a Gömöri Múzeum létrejöttét. A Múzeum 1986-os megalakulását követően ez a szervezet jelentette az intézmény társadalmi háttérét, ahol jelentős honismereti munka folyt. Az intézmény és a Kör 1993–2006 között kiadványsorozatot adott ki *Múzeumi Könyvtár* címmel, melyet e sorok írója szerkesztett. Az *Istvánffy Gyula Megyei Honismereti Pályázat* előfordulójaként rendszeresen térségi honismereti pályázatot hirdetett, ami 2002-től a 2000-ben elhunyt, Putnokon nevelkedett jeles néprajzkutató, Fügedi Márta nevét felvéve *Fügedi Márta Honismereti Pályazatként* működött 2007-ig.

1992-ben jött létre szintén Putnokon a *Gömöri Népfőiskolai Egyesület*, mely a *Gömöri Múzeum Baráti Körével* közösen számos honismereti tábornak, helytörténeti előadásorozatnak volt gazdája.

A Gömöri Múzeum Baráti Körének kirándulása Rozsnyón

⁵ Részletesebben lásd: É. Kovács Judit: A Tompa Mihály Emlékbizottság, majd Egyesület 50 évéről. In: *Szülőföldünk* 35. Miskolc-Kassa, 2011. 109–112.

A Gömöri Múzeum Baráti Körének közreműködésével állított Péczeli József emléktábla Putnokon

Bódva-völgye

A **Középső-Bódva-völgy**, vagy másként a magyarországi tornai települések kistáj néprajzi-történeti kutatása helyi kutatókhoz és civil szervezetekhez köthető. Négy „központi” hely jelölhető ki:

a) Jósvafő és a Jósva-völgy, ahol Szabály Péter (1948–2013) tevékenysége volt a közelmúltig meghatározó. Nevéhez köthető a Jósvafői Tájház alapítása (1994), a Jósvafői Helytörténeti Füzetek megjelentetése (1993-tól 40 szám készült el, Jósvafő és környéke helyismereti irodalmát gazdagítja). Említést érdemel még a településtörténeti monográfia is (1999).

b) Szögliget–Szádvár–Derenk. A 2007-ben alakult *Szádvárért Baráti Kör* szép eredményeket ért el a vár – a Herman Ottó Múzeum által végzett – régészeti kutatásában és a romterület rendezésében. Az 1940-es évek elején kitelepített Derenk gorál kapcsolatainak kutatását a lengyel kisebbség karolta fel.

c) Perkupa és a Galyaság. A *Galyasági Településszövetség* számos néprajzi, helytörténeti kiadványt jelentetett meg és műemlékmentő munkában vett részt (Szőlősárdó fejfás temetőjének rendezése, Perkupai Tájház létrehozása).

d) Bódvaszilás és környéke. Az 1999-ben létrejött *Bódvaszilásért Baráti Kör* és Koleszár Krisztián dolgozik a térség honismereti megismeréséért: létrejött a *Szilasi Tájház*, népi gasztronómiai kiad-

vány készült és tevékenyen részt vesznek a bódvaszilasi ófalu népi építészeti emlékeinek rekonstrukciójában.

Perkupai Tájház

Gyümölcsészeti túra Bódvaszilason

Könyvbemutató Bódvaszilason

Szendrő, ez a Bódva-völgyi kisváros gazdag történelmi múlttal rendelkezik. Az utóbbi években a helytörténeti kutatás terén a 10 éve megalakult *Szendrői Várbarátok Egyesülete* végez aktív munkát. Kutatásaik eredményeit összegezve jelent meg 2015-ben a *Helytörténeti tudod-e...* néven kiadott kapcsos könyv. A *Szendrői Közművelődési Központ* koordinálásával indult útjára 2013-ban a *Múltidéző*, ahol havonta egy estén a város múltjának eseményeit idézik fel gyűjtött fotók és meghívott előadók segítségével. Ennek a mozgalomnak köszönhetően több száz régi fotó kerül digitalizálásra. Szendrő honismeretének megismerését számos jelenleg is működő múzeumi kiállítóhely segíti. Az *Iskolatörténeti Kiállítás* egy 20. századi Bódva-völgyi iskola tantermét mutatja be korabeli berendezésekkel és eredeti tárgyakkal. Az *Amerikás-ház* a Bódva-völgyéből Amerikába kivándorolt embernek állít emléket, illetve a hazaérkezésük utáni megváltozott életformát jeleníti meg. A *Képfestőház* a városban egykoron működő képfestő mesterek munkáját mutatja be.

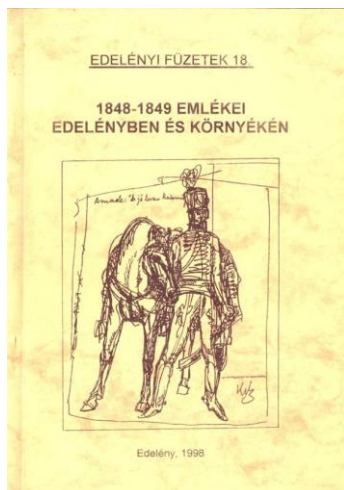

Az oktatástörténeti gyűjtemény bemutatása Szendrőben

Várbarátok Napja Szendrőben

Edelény és környéke honismereti életének központja az 1960-as évektől kezdve az edelényi könyvtár volt. Szerencsés, hogy vezetői – Slezsák Imre (1932-2002), Laki-Lukács László (1953-2017), Hadobás Pál – a vidék elkötelezett kutatói is egyben, akik össze is fogták és fogják a hasonló érdeklődésű embereket.

Az Edelényi Füzetek kiadványsorozat egyik darabja

Az eltelt időszakban honismereti művek kiadójává nőtte ki magát a könyvtár. Pótolhatatlan segítője volt e munkának az 1990-es évek elején itt letelepült dr. M. Takács Lajos tanár, irodalomtörténész, filológus. A kistérségben folyó munkát három sorozat, kiadvány neve fémjelzi: az *Edelényi Füzetek*, *A Borsodi Tájház* és *A Borsodi Téka*. A felsoroltakon kívül számos önkormányzat, alapítvány, egyházközség, magánszemély, vállalkozó adott ki helyi szakírók önálló és szerkesztett munkáit. Innen elszármazott, itt élő fotósok, fotóművészek segítettek és segítik ezt a tevékenységet, ezért a legtöbb szépen illusztrált munka.

Említést érdemel még a *Históra-völgy*, a *Cserháti Településszövetség* projektje, dr. G. Fekete Éva (1960-2017) irányításával. Tizenegy település önkormányzata, egyházközsége, vállalkozója fogott össze s hozott létre tizennégy történelmi, irodalmi, művészeti kiállítóhelyet és hozzájuk kapcsolódó rendezvényeket, helyi szakemberek közreműködésével. Életképes maradt ezek közül Boldva, Szendrő és Hidvégdárdó, ahol fiatal helyi szakemberek segítik, végzik a honismereti munkát.

Zemplén

A hon- és népismerettel való foglalkozásnak gazdag múltja van Zemplénben. A *Sárospataki Református Kollégium*, mint szellemi központ a 19. század közepétől, Erdélyi János kezdeményezései óta tudatosan törekedett a néphagyományok számbavételére. A két világháború között dr. Újszászy Kálmán és dr. Szabó Zoltán nevéhez kapcsolódóan szervezett falukutatás folyt, s a *főiskola faluszemináriuma* kutatók, gyűjtők sorát adta az 1960 táján kibontakozó országos honismereti mozgalomnak, például dr. Barsi Ernő, Galuska Imre, Kántor Mihály, Ködöböcz József, dr. Nemcsik Pál, dr. Szabó Lajos

személyében. Ilyen előzmények után virágzott fel a szervezett néprajzi-nyelvjárási gyűjtés az 1970-es, 80-as években, amelyhez Balassa Iván 1960-ban kijelölte az irányokat (Néprajzi feladatok a Hernád és a Tisza között). A Bodroghközben Nagy Géza, Szűcs István, Ureczky Csaba, Fehér József, Nagy István, Tokaj-Hegyalján Pap Miklós, dr. Bencsik János, a Hegyközben Pataki Sándor végzett feltáró és hagyományápoló tevékenységet; a helytörténet művelésében dr. Högye István, dr. Csorba Csaba, dr. Tamás Edit, Martinák Jánosné, a művelődéstörténet terén dr. Dienes Dénes, dr. Fehér Erzsébet, a helynévkutatásban dr. Kováts Dániel vállalt legnagyobb szerepet. Sikeresen működtek többfelé a térségben különféle iskolai szakkörök, hagyományápoló csoportok. A honismereti tevékenység intézményes felkarolásában a *Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei*, a sárospataki *Rákóczi Múzeum*, a *Comenius Tanítóképző Főiskola*, *Zemplén Levéltára*, a sátoraljaújhelyi *Kazinczy Ferenc Múzeum* mellett számottevő súlyuk lett az 1980-as években alakult civil szervezeteknek, a *Kazinczy Ferenc Társaságnak*, a *Magyar Comenius Társaságnak*, a *Bodroghközi Művelődési Egyesületnek*, amelyek partnerei a *Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesületnek*.

Honismereti rendezvény, Széphalom

Prügyön

Nagy Géza emlékezete

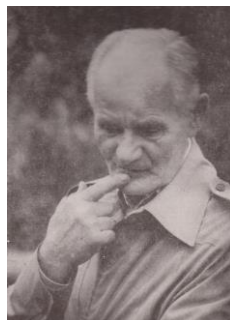

Erdőbénye, Ratkó-emléktábla

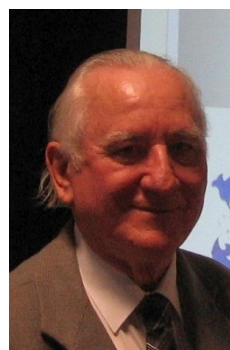

Bél Mátyás-díj

Bél Mátyás Emlékéremmel kitüntetett honismerők térségünkéből

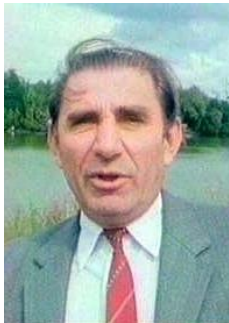
1992 – Pap Miklós tanár, akit 1943-ban neveztek ki a tokaji Polgári Iskola igazgatójának. 1948-ban a centenáriumi ünnepekre készülve ismerte fel a helyi értékek gyűjtésének, feltárásának, gyarapításának jelentőségét, és javasolta Helytörténeti Gyűjtemény létrehozását a városban. Évtizedekig anyagi források nélkül, a helyiekkel együtt gyűjtötte össze a város tárgyi emlékeit, ezzel teremtette meg a Tokaji Múzeum alapjait, melynek később igazgatója lett. Publikációival is hozzájárult Tokaj-Hegyalja, Tokaj város és a tokaji bor széleskörű megismertetéséhez. Elismerések sorát kapta, többek között a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, 1987-ben pedig Tokaj díszpolgárává avatták. 2010-ben csendesen távozott.

1993 – Dr. Kovács Dániel – főiskolai tanár, nyelvemelő, szerkesztő, helytörténész a Kassa melletti Abaújnádasdon született. Egyetemi éveit követően családjával együtt a Hortobágyra deportálták. Miskolcon majd Zemplénagárdon kezdte el tanári pályáját. Sátoraljaújhely és Sárospatak volt életének két meghatározó helyszíne, munkásságával a két történelmi múltú zempléni kisváros szellemének őrzője és továbbörökítője lett. A megyei honismereti mozgalomban 1981-től vállalat funkciót, amely valóságos megújuláson ment keresztül munkája nyomán. Már abban az évben megjelent a *Szülőföldünk, Borsod-Abaúj-Zemplén* című periodika, amely az érdeklődők számára ismeretszerzési és publikációs lehetőséget nyújtott. Munkássága, oktató-, szervező-, alkotó tevékenysége a zempléni művelődéstörténet legfényesebb lapjaira kívánczik. Nagy és örök példaképe az oktatás, a kultúra és a honismeret ügyéért munkálkodóknak. Az Emlékéremet a Csongrád megyeiek javaslatára kapta.

1994 – Dr. Barsi Ernő néprajzkutató, zenepedagógus, zenetörténész, hegedűművész, főiskolai tanár, akinek komoly szerepe volt a néprajz és a népzene népszerűsítésében. Sályban született, nagy hatással volt rá szülőhelye gazdag néprajzi kultúrája. A népzene tanításának és művelésének elhivatott szakmai támogatója és segítője volt. Egy életen át tanított, s emellett több mint 40 szakmai könyvet és több száz cikket publikált. Időnként rádióműsorokban is szerepelt, s több mint ötezer előadást tartott. Szolgált: könyveivel, előadásaival szerte a magyar világban, hegedűjével és palástban valamint prédikációival a gyülekezet előtt. 2013-ban, 93 éves korában csendesen elaludt.

1994 – Nagy Géza tanár, néprajzkutató. A Sárospataki Református Kollégium diákjaként nagy hatással voltak rá Újszász Kálmán, Bakos József és mások, az ő útmutatásukra kezdett el előbb néprajzi gyűjtéssel foglalkozni, amely a későbbi feldolgozó munkájának és publikációinak alapja lett. A szellemi néprajz

körében a mese mellett a monda-, a hiedelemvilág volt számottevő. Legjelentősebb publikációi is e témakörökben születtek, egyéni kutatásai mellett évtizedekig irányította a karcsai honismereti szakkört és a pácini Bodrogközi Kastélymúzeum vezetőjeként sokoldalú közművelődési tevékenységet is folytatott. 2002-ben halt meg.

1996 – Dr. Viga Gyula etnográfus, muzeológus, egyetemi tanár széleskörű, magas színvonalú, elhivatott szakmai munkáját a megyei múzeumi hálózatban végezte. Keze nyomán évtizedekig jelentek meg a múzeumi kiadványok. Kutatásai és publikációi révén már fiatalon országos szakmai

hírnévre tett szert. Több múzeumi szakmai folyóirat szerkesztője a mai napig. Kováts Dániel elnök mellett titkárként vállalt munkát a megyei honismereti mozgalomban, hosszú évekig szervezte és működtette az Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázatot. Elkötelezett, sokrétű szakmai munkájának köszönheti a legrangosabb díjakat, elismeréseket. Egyetemi doktori címet, PhD fokozatot és habilitációt szerzett, 2012-ben az MTA doktora lett. A Herman Ottó Mú-

zeumból nyugállományba vonult, de rövidesen újta munkába állt, a Pécsi Egyetem tanára lett.

1997 – Nagy Károly tanár, helytörténeti kutató munkássága Ózdhoz és környékéhez kötődik. Iskolai munkája mellett szabadidejét a helytörténeti kutatásoknak szentelte. 1964-ben bekapcsolódott az ózdi honismereti kör munkájába, amelynek 1979-től titkára lett. Nevéhez köthető az Ózdi Honismereti Pályázat köz-

zététele, amelyet a városban mind a mai napig meghirdetnek. Nagy része volt abban, hogy Ózdon és környékén napjainkban is igen jelentős a honismereti kör munkája. 1990-ben választották a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Bizottság elnökévé majd tiszteletbeli elnökévé. Közel húsz kötet szerzője és szerkesztője volt, s közel ötven írása jelent meg periodikákban. 2000 októberében távozott közülünk.

1998 – Dr. Bencsik János történész, muzeológus a Hajdúság szülőtte, pályáját a hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeumban kezdte, majd a gyulai múzeum igazgatója lett, 1984-től irányította a Tokaji Múzeum szakmai munkáját. Megújította az intéz-

mény kiállításait, felismerte a Hegyalja és Dél-Zemplén földrajzi, történeti és néprajzi értékeit és ebből adódó feladatát. Célja volt a taktaközi és hegyaljai települések kutatása és feltárása. Konferencia sorozatot szervezett, ehhez szakmai segítőkre lelt a nyíregyházi főiskolán Frisnyák Sándor valamint a megyei múzeumi igazgatóság munkatársai személyében. A kutatások eredményei kiadványokban is testet öltöttek, sorra jelentek meg konferenciakötetei és településtörténeti monográfiái.

2001 – Dr. Hőgye István történész, levéltáros munkássága Sátoraljaújhely és Zemplén kutatása során megkerülhetetlen, hiszen az általa írt és szerkesztett kötetek sora ma is alapműveknek számítanak. 35 éven át volt a nagy hírű sátoraljaújhelyi levéltár igazgatója. Az eszményképeire, Kazinczy

Ferencre, Kossuth Lajosra, II. Rákóczi Ferencre és családjaikra vonatkozó levéltári forrásokat rendezte kötetekbe, földrajzi névkutatásokat folytatott, településtörténeti monográfiákat készített és számtalan előadást tartott. 2006. március 20-án halt meg.

2002 – Dr. Fehér József tanár, irodalomtörténész, muzeológus pályakezdőként oktatási és művelődésszervezői tevékenységet folytatott, 1985-től a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum és a széphalmi Kazinczy Emlécsarnok vezetője, 2008-tól a Magyar Nyelv Múzeumának igazgatója volt. Alapítója a Kazinczy Ferenc Társaságnak, amelynek 1994-től elnöke, s egyben kiadója a társaság kiadványainak. Tudományos kutatóként Hegyalja és a Bodroghelyi irodalom- és művelődéstörténeti értékeit tárja fel és jeleníti meg publikációiban. Munkáját határokon túl is elismerik, tevékenységével nem csak ismereteinket gazdagítja, hanem identitásunkat erősíti. Sokrétű, gazdag munkásságát kitüntetések sorával ismerték el.

2008 – É. Kovács László gömörszőlősi néprajzkutató, festőművész, helytörténész, akinek egész életét meghatározta a szülőföld iránti szeretet, a ragaszkodás az ősi gyökerekhez. 1959-ben létrehozta a Tompa Mihály Kulturális Egyesületet. Meghatározó szerepe volt a Tompa Mihály Emlékmúzeum létrehozásában és a papköltő munkásságának kutatásában, valamint a putnoki Gömöri Múzeum előkészítésében is. Sokrétű néprajzi, irodalomtörténeti, honismereti, munkásságáról a nevével jelzett kötetek tanúskodnak. Fő kutatási területe is szűkebb pátériája, Dél-Gömör népélete, népi gazdálkodása, az erdőgazdálkodás. Festményein és grafikáin is az itt élő embereket, a gömöri tájat jeleníti meg. Számtalan kitüntetés birtokosa.

2008 – Dr. Csorba Csaba régész, történész, levéltáros, pályáját muzeológusként kezdte Debrecenben, majd Budapesten. Több mint egy évtizedig a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár igazgatójaként dolgozott, ezt követően lett az ELTE Tanárképző Főiskola oktatója. Kiterjedt széleskörű kutatói munkájának középpontjában a címer- és pecséttan – közel ötven település címerét tervezte újra –, a középkori várak- és városok ábrázolásának kutatása és a településtörténet áll, ebben a körben is több mint egy tucat kötete jelent meg. Tagja a *Várak, kastélyok, templomok* című folyóirat szerkesztőségének. A honismereti mozgalom elkötelezett és tevékeny tagja, aki számtalan tudományos és ismeretterjesztő előadást tartott széleskörű hallgatóságának. Részt

vesz a Hegyalja és szülővárosa Sátoraljaújhely múltjának feltárásában, megismertetésében. Széleskörű tevékenységét több kitüntetéssel is díjazták. Az Emlékérmet a Pest megyeiek felterjesztésére kapta.

2011 – Dr. Ágoston István egyháztörténész, református lelkész, honismereti kutató, az ónodi Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Munkaközösség létrehozója és egykori, elismert vezetője. Kiemelkedő munkát végzett a munkaközösség megszervezésével és működtetésével, amelynek 2007-ig elnöke is volt. Helytörténeti kutatói tevékenysége elsősorban Ónod és Muhi történetére, irodalmi hagyományaira, a településekhez köthető neves személyiségek életére és munkásságára terjed ki. Több mint 120 publikációja jelent meg önálló kötetekben, illetve megyei és országos lapokban is. Számtalan elismerés és díj birtokosa. 2017-ben hunyt el.

2015 – Laki-Lukács László könyvtáros, helytörténeti kutató, néprajzi gyűjtő, vázonszövő. Elévülhetetlenek az érdemei a Borsodi Tájház épületgyűjtésének, gyűjteményeinek, illetve kiállításainak létrehozásában és működtetésében. A tárgyi emlékeken túl az általa létrehozott hatalmas gyűjtemény szinte az egész Bódva-völgy szellemi-néprajzi emlékeit is felöleli. Tudását és munkabírást az utóbbi időben két nagy fejlesztési programban, az edelényi L'Huillier-Coburg kastély felújításában és a História-völgy létrehozásában kamatoztatta. Értékörző és értékkeremtő munkáját több, mint harminc éven át elhivatottan végezte. Tevékenysége kisugárzott a Bódva-völgyre és a Cserhátra. Publikációinak sorával hozzájárult a térség szellemi és tárgyi örökségének feltárásához, megőrzéséhez és közvetítéséhez. Váratlanul távozott közülünk 2017 augusztusában.

2017 – Dr. Gyulai Éva történész, muzeológus, egyetemi tanár. Sárospatakon, a XLV. Országos Honismereti Akadémián vette át a kitüntetést. Laudációja, tevékenységének részletes ismertetésével a kötet egy önálló írásában olvasható.